

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет соціології
Кафедра галузевої соціології

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

«Релігійна соціалізація студентської молоді в сучасному українському суспільстві»

Виконавець:

Семилетов Матвій Ігорович,
студент 4 курсу, групи № 3
спеціальності 054 «Соціологія»
освітня програма «Соціальні
технології»,

Науковий керівник:

Черних Геннадій Андрійович, кандидат
соціологічних наук

Київ-2020

Зміст

Вступ	3
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження процесу соціалізації студентської молоді	
1.1. Релігія як інститут соціалізації.....	6
1.2. Основні концептуальні підходи дослідження процесу соціалізації особистості.....	14
Висновки до першого розділу.....	18
Розділ 2. Релігія як соціокультурний фактор формування ціннісних орієнтацій студентської молоді	
2.1. Розвиток та становище релігійних практик у сучасному суспільстві.....	20
2.2. Релігійна практика як цінність студентської молоді.....	22
2.3 Основні соціальні проблеми студентської молоді у релігійному контексті	24
2.4 Вплив релігії на соціальну інтеграцію студентської молоді в сучасний соціум.....	28
Висновки до другого розділу.....	30
Розділ 3. Дослідження релігійної соціалізації студентської молоді в сучасному українському суспільстві	
3.1 Визначення методології дослідження.....	32
3.2 Інтерпретація результатів дослідження.....	34
3.3 Рекомендації.....	36
Висновки	39
Список використаних джерел.....	41

Вступ

Актуальність теми: В історії людства релігія постає суттєвим засобом залученості індивіда до різних сфер суспільного життя. Тому усвідомлення сутності її функціональності та механізмів соціалізації в житті суспільства й особистості становить окрему і досить перспективну філософсько-соціологічну та філософсько-антропологічну проблему. Це пояснюється, з одного боку, тією важливою суспільною роллю, яку відіграє релігія в соціумі, а з іншого – тими трансформаціями, які відбуваються в ній під впливом змін у самому суспільстві. В результаті радикальних соціально-економічних перетворень, спричинених процесом глобалізації світу, в релігійному комплексі об'єктивно відбувається переорієнтація з притаманних для нього вертикальних відносин “Бог – людина” на горизонтальні – “Людина – людина”, що зумовлює його поглиблене “входження у світ”. За сучасних умов це зможливіє його функціонування і за релігійними межами. Це, у свою чергу, слугує розвитку процесу раціоналізації самих релігійних положень та уявлень. Тому дослідження в цьому напрямі покликані дати відповідь на комплекс питань, пов'язаних з функціональністю релігійного комплексу в соціумі та основними формами її реалізації, а також основних віх їх еволюції. Очевидно, що такий підхід здатний істотною мірою поглибити осягнення самого феномена релігії, суті його соціальних функцій та форм їх реалізації у суспільстві.

За останні десятиріччя проблема соціалізації набула особливої актуальності як в нашій країні, так і за кордоном. Це поняття є об'єктом дослідження багатьох наук зокрема, філософії, психології, соціології, що говорить про його складність та багатоплановість.

Взагалі, соціалізація та соціальна інтеграція молоді є одним із головних показників розвитку суспільства. Для того, щоб формування молоді відбувалося нормально, відповідно соціальним процесам, необхідно не тільки визначити, а й постійно досліджувати її роль і місце в суспільстві, з'ясувати проблеми та життєві пріоритети, тощо. Вивчаючи молодіжні проблеми, неможливо обійтися простим констатуванням позитивних чи тривожних фактів життєдіяльності молодих людей, потрібен глибокий системний аналіз молодіжного буття.

Водночас актуалізація проблеми вивчення еволюції змісту і форм функціональності релігії в процесі розвитку соціуму, і саме такої соціальної групи, як студентська молодь, роблять теоретичний аналіз їх гостро актуальним питанням, оскільки її вирішення має очевидний прояв на нормалізоване функціонування соціуму, а утвердження міжнародних правових стандартів у сфері свободи совісті й релігійних прав студентської молоді, по-суті, дозволяє з'ясувати основні напрямки її еволюції і, відповідно, синхронізувати з процесами соціальної диференціації в суспільстві, його прогресивним розвитком.

Важливість означених проблем, які мають вагоме науково-теоретичне та науково-практичне значення і водночас не знайшли достатнього розв'язання у працях як українських, так і закордонних дослідників релігійного феномену, що також зумовило мій вибір даної теми.

Мета дослідження полягає у дослідженні релігійної соціалізації студентської молоді в сучасному українському суспільстві.

Задля досягнення поставленої мети, потрібно вирішити наступні **завдання**:

- Визначити рамки релігії як соціалізуючого інституту
- Визначити основні соціальні проблеми студентської молоді у релігійному контексті

- Розкрити релігійну практику як цінність студентської молоді
- З'ясувати вплив релігії на соціальну інтеграцію студентської молоді в сучасний соціум
- З'ясувати поняття релігійної практики у контексті соціоформуючих цінностей студентської молоді
- Дослідити релігійну соціалізацію студентської молоді в сучасному українському суспільстві
- Виявити фактори релігійної соціалізації студентської молоді в сучасному українському суспільстві

Об'єктом дослідження є релігія як соціалізуючий фактор інтеграції студентської молоді в сучасне українське суспільство.

Предметом дослідження формування та розвиток ціннісних орієнтацій студентської молоді під впливом релігії.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

1.1 Релігія як інститут соціалізації

В будь-якому суспільстві релігія як частина культури є одним з соціалізуючих факторів. Однак у сучасній Україні у неї, безумовно, є своя специфіка. Полягає вона в тому, що за останні кілька років даний соціальний інститут з «пережитку минулого» і чинники негативної соціалізації, з яким потрібно боротися, перетворився в офіційно схвалюваний і розглядається як основне джерело української духовності. Зрозуміло, що активізація релігії зумовила необхідність більш детального її вивчення. Крім того, різка зміна суспільного думки щодо релігії не могло не позначитися і на методології дослідження цього явища. Якщо раніше в рамках «соціального замовлення» потрібно фіксувати динаміку зростання атеїстичних поглядів і ознаки швидкого відмирання релігії, то зараз картина зворотна - від соціологів чекають аналізу релігійного впливу в самих різних суспільних процесах - від політики до побутово-сімейних відносин. При цьому питання про те, що таке релігія, залишається відкритим: кожен пишучий про неї дослідник вкладає в термін «релігія» свій сенс, що ускладнює і розуміння суті явища, і порівняльний аналіз даних. Тому для будь-якого дослідника, що займається вивченням релігійної сфери, головним концептуальним завданням стає окреслення теоретичних рамок даного явища та його емпіричних характеристик. Українська соціологія релігії в основному спирається на підходи і принципи, розроблені зарубіжними дослідниками. Соціологічне розуміння релігії в даний час включає в себе кілька підходів, які в певній мірою є і відносно автономними способами її дослідження: функціональний, структурний та інституційний. Сутність функціонального підходу полягає у виділенні елементів соціальної життя і визначенні їх місця і значення в сукупності зв'язків з урахуванням головної функції і низки приватних. Основоположником функціонального підходу до релігії вважається Е. Дюркгейм. В даний час цей підхід є найбільш поширеним. В його межах зосереджено увагу

на значенні релігії як соціального феномена в різні періоди історії, її ролі по відношенню до інших соціальним явищам: державі, сім'ї, науці, освіті, моралі і тенденції її трансформацій в результаті взаємодії з ними. Таке твердження ясно висловив відомий соціолог, що займався працями по дослідженню релігії М. Йингер: «Основна передумова, з якої виходить соціолог у своєму аналізі релігії, проста: релігія не може бути зрозуміла у відриві від решти суспільства. Релігія - це частина системи, яка взаємодіє з економічними і політичними процесами суспільства, типами сім'ї, технікою, природою зв'язків. Якщо одна частина системи змінюється, це по-різному впливає на всі інші елементи системи...»[Мітрохін 2000 р]. В цілому, сучасна соціологія релігії пов'язує розуміння функцій і ролі релігії з її впливом на цінності, норми і культурні стандарти поведінки у суспільстві, тобто механізми пристосування людини до умов його існування. Специфіка функціонування релігії проявляється в тих релігійних відносинах, які складаються в процесі релігійної діяльності людей відповідно до їх релігійною свідомістю. Вплив і поширеність їх у системі суспільних відносин залежить від того, яке місце займає релігія серед інших соціальних інститутів суспільства, а в зв'язку з цим - і який вплив вона впливає на всі сфери суспільного життя. Функцією релігії називають характер і напрям її впливу на суспільну систему в цілому або окремі її елементи. Релігія, як і всяке інше складне утворення, що впливає на суспільство в декількох взаємопов'язаних напрямках. Іншими словами, релігії властива певна система соціальних функцій, яка інтегрально характеризує вплив релігії на суспільне життя. Така сукупність конкретних функцій релігії в даному соціумі називається її соціальною роллю.

Розглянемо основні функції релігії:

Світоглядна функція припускає, що за допомогою інтерпретації явищ природи і суспільства релігія формує у людини відповідне світосприйняття, певний тип поглядів на людину і світ. Релігія з цієї точки зору - заклик до осмисленого життя, нагадування про те, що людина живе не тільки сьогоднішнім днем і не повинен задовольнятися турботою про сьогоднішній день. Нагадуванням про мету

людського життя в цілому конкретизується сенс життя і стосовно до даної конкретної особистості, і соціальної групи, і суспільству в цілому. За словами Р. Белли, «людина - це тварина, що вирішує проблеми. Що робити і що думати, коли відмовляють інші способи вирішення проблем, - ось сфера релігії. Релігія займається не стільки конкретними проблемами, скільки загальною проблематикою природи людини, а серед конкретних проблем - такими, які самим безпосереднім чином примикають до цієї загальної проблематики, як, наприклад, загадка смерті» [Белла Р. 1996р]. Такий вихід в помислах за межі дня насущного і його інтересів слугує нагадуванням про те, що крім власного «Я» і групової солідарності є інтереси інших, і про них слід пам'ятати. В будь-якій релігійній системі питання про сенс людського життя є одним з центральних і вирішується в комплексі із загальними уявленнями про світоустрій. При цьому мається на увазі, що передбачуване рішення, безумовно, вірне, так як воно виходить від джерела абсолютного знання - від Бога. У світоглядній функції є й інший аспект. Світогляд, що розуміється як релігійно-символічна система, що важливо в тому відношенні, що не дозволяє вичленувати в якості окремих один від одного феноменів вірування, установки як емоційний компонент та цінності як компонент моральний. У результаті формується у кожної особистості погляд на світ одночасно включає в себе когнітивний, емоційний і оцінний чинники, що визначає ставлення людини до іншим індивідам і соціальним групам, природі, культурі. Компенсаторна функція полягає в тому, що релігія своєрідно «заповнює» неможливість людини реалізувати свої сподівання і надії реальному повсякденному житті. Сутність її полягає в тому, щоб полегшити віруючим тяготи і турботи, нести їм розраду, даючи надію на те, що страждання в цьому світі не даремні і будуть винагороджені в потойбічному світі.

Регулятивна або морально-етична функція є частиною будь-якої релігії. Проголошуючи ті або інші моральні норми, релігійні системи формують особистість віруючого і пропонують певні зразки соціальної поведінки. Релігію відрізняє від інших культурних феноменів, головним чином, те, що тут відбу-

вається сакралізація цінностей, установок і норм поведінки, які стають безумовними і не піддаються будь-яким сумнівам. Іншими словами, релігія обґрунтовує соціально-значущі цінності, наділяючи їх авторитетом крім звичайних способів верифікації і досвідченого підтвердження. Внаслідок пропоновані правила та рішення не можуть бути спростовані. Такий механізм соціального контролю виявляється в багатьох випадках найбільш дієвим, оскільки перекоонує релігійної людини в неминучості розплати за будь-яку форму соціальної девіації навіть у тих випадках, коли соціальних санкцій вдалося уникнути («Бог все бачить»).

Інтегруюча функція релігії виражається в її можливості гуртувати на основі віровчення, культу та соціальної доктрини різні соціальні групи. На думку багатьох соціологів релігії, саме ця функція є головною і визначальною для розуміння суті релігії. Дюркгейм, наприклад, визначав релігію як фактор, що об'єднує людей у певну «моральну спільність». Однак тут треба мати на увазі, що релігія розглядається як універсальний фактор інтеграції головним чином тому, що суспільство заздалегідь представляється як якесь соціокультурне ціле, в якому єдність може бути забезпечене тільки за допомогою духовно-культурних факторів, тобто релігійних символів. У сучасному ж суспільстві можливості для інтеграції набагато ширше, і в першу чергу роль об'єднуючої сили грають правові інститути. Тому акцентувати увагу на інтегрує стороні релігії не зовсім правильно. В цілому функціональний аспект вивчення релігійних систем пов'язаний з дослідженням їх взаємодії з соціокультурним середовищем, яке складається, з одного боку, з умов і факторів, породжують релігію і її динамічні зміни, з іншого - з її впливу на людину, культуру і суспільство.

Структурний підхід до вивчення соціальних явищ орієнтує дослідника на встановлення елементів системи і взаємозв'язків між ними. Відповідно, в рамках структурного підходу до релігії увага концентрується на відносинах між її елементами. До таких належать: релігійна свідомість, культові дії та релігійні організації. Для більшості прихильників даного підходу релігія існує як

соціальне утворення, тобто не просто як сукупність вірувань і вчень, але - як група людей, які поділяють ці вірування. Релігійні ідеї, культові дії завжди мають свого носія, і цим носієм є якась соціальна спільність. Таким чином, у рамках структурного підходу релігія ототожнюється з людьми - носіями релігійної свідомості, насамперед віруючими.

Подальший розвиток методології призвів до появи нового, структурно-функціонального підходу, який був розроблений для об'єднання двох розглянутих вище з метою усунення їх однобічності. Засновником його вважається Т. Парсонс. В загальних рисах цей підхід характеризують дві особливості. По-перше, орієнтація на з'ясування того, що являє собою релігійна організація людського життя. У цьому випадку підхід перестає бути вузько спеціальними, коли завдання зводиться до дослідження самого по собі релігійного феномена. Релігія повинна розглядатися не як самоціль, а як феномен людського життя. По-друге, Парсонс виходив з того, що дослідження релігії вимагає міждисциплінарного підходу в силу особливостей релігії як предмета вивчення. На його думку, релігія включена, принаймні, в три з чотирьох основних систем, що конструюють людське життя, і в кожній вона виконує певні функції: 1) система особистості; 2) соціальна система групи (товариства); 3) система культури. Релігія, таким чином, являє собою людський феномен, об'єднує культурну, соціальну і особистісну системи в єдине ціле. Структурний функціоналізм дозволяє зв'язати в єдине ціле два підходи до релігії на різних рівнях людської діяльності. З цієї точки зору релігія включає такі компоненти, кожен з яких функціонально значущий. По-перше, це спільність віруючих, по-друге, загальні вірування, що розділяються ними, по-третє, ритуальне поведінку і, по-четверте, загальні символи, що позначають особливу реальність, відмінну від реальності повсякденного життя. У підсумку релігія постає як складний феномен, через який цінності культури впроваджуються в життя суспільства і засвоюються особистістю.

Для вітчизняної соціології релігії, в основному, характерний інституціональний підхід. В його рамках всякий соціальний феномен розглядає

як ціннісно-нормативний комплекс і відповідний йому статусно-рольовий набір. Тому при вивченні релігії як соціального інституту аналізу піддаються релігійні установи і організації, стандартизовані зразки поведінки в релігійній практиці, норми і правила, регулюючі відносини як з надприродними, так і з реальними об'єктами. При цьому можна акцентувати увагу на нормативній стороні релігійного життя, а можна вивчати релігійні організації та громади, які виступають носіями релігійної свідомості, культу і відносин. Релігійні інститути володіють рисами, спільними для багатьох видів соціальних інститутів, але при цьому мають і специфічні особливості, насамперед - стійкий і консервативний характер. Тому відносини людей у релігійних спільнотах більш стандартизовані, ніж в інших, що проявляється у вимогах дотримуватися безліч приписів і заборон. Відмінною ознакою релігійних норм є також область їх застосування. Відмінність релігійних норм від правових полягає в двоїстості спрямованості перше: не тільки на регламентацію діяльності по досягненню трансцендентної мети, але і на регуляцію світських відносин і дій людей, в той час як світські норми впорядковують відносини в земного життя. Сутність релігійної інституціоналізації полягає в організації діяльності та відносин, спрямованих на здійснення трансцендентної мети, в той час як функція упорядкування світських відносин закріплювалася за релігійними інститутами в силу різних причин, наприклад, відсутність розвиненої правової системи або синкретизму соціального життя в традиційних суспільствах. В наші дні взаємодія між суб'єктами діяльності здійснюється на правовій основі. Тому спрямованість релігійних норм на світське життя обмежується приписом певних способів дій і відносин у мирському житті тільки віруючим. Невіруючі, з цієї точки зору, виявляються поза впливу релігійних інститутів. В даний час в рамках дослідження соціокультурних явищ широке поширення набув системний підхід [Резнік Ю. М. 2003р]. Даний підхід орієнтує дослідника на пізнання цілісності об'єкта, на виявлення всієї сукупності його внутрішніх і зовнішніх зв'язків і, в зрештою, на зведення знань про об'єкт в єдину теоретичну картину.

Системний підхід включає в себе ряд фундаментальних принципів і методів аналізу, які характеризують різні аспекти дослідження і перетворення систем. Він протилежний різним одностороннім підходам у розумінні соціальної природи, складної будови і багатопланової ролі в історії людства. З точки зору системного підходу, цілісне пізнання релігії повинно стати результатом розгляду її в кількох аспектах - структурному, функціональному, еволюційному (динамічному) і соціокультурному. Так, структурний аналіз релігійних систем пов'язаний з дослідженням їх ступеневої будови, а тому орієнтує дослідника на встановлення частин системи і зв'язків між ними. Тут необхідним моментом є виявлення складу системи з точки зору наявності в ній елементів і підсистем. Елемент системи - це мінімальна її частина, що виконує, як правило, найпростішу функцію. Підсистема ж являє собою відносно автономний компонент, який може бути розкладений на безліч елементів, а тому призначений для виконання більш складної функції (набору функцій). Крім того, завданням дослідника у рамках структурного аналізу є визначення ступеня складності системи, тобто наявності у ній структурних рівнів і структурної ієрархії.

Функціональний аспект вивчення релігійних систем передбачає розгляд взаємодії частин системи з точки зору їх ролі в її збереженні і відтворенні. Тут завдання полягає у визначенні головної функції системи, приватних функцій, які реалізуються окремими частинами системи, а також встановлення рівня і характеру функціонального єдності та функціональної ієрархії її частин. Дуже важливим моментом в рамках функціонального аналізу є виявлення дисфункцій системи та визначення способів їх нейтралізації. Еволюційний (динамічний) аспект вивчення релігійних систем пов'язаний з розглядом сукупних результатів їх змін у двох інших аспекти взаємодії з середовищем і внутрішньої перебудовою.

Системно-динамічний аналіз націлює дослідника на вивчення механізмів розвитку і зміни систем. Першим кроком тут буде аналіз походження релігійних

систем, тобто визначення факторів та умов, що їх породили. Далі йде аналіз стійких тенденцій розвитку системи і встановлення оптимальних критеріїв її розвитку. Тут же необхідно виявити причини і фактори деградації системи, якщо така має місце. В цілому динамічний аспект дозволяє простежити закономірності історичного розвитку релігій, що особливо актуально в умовах зростання протилежних тенденцій в культурі, веде до значним фазовим зрушенням у релігійній ситуації в нашій країні і в світі в цілому. Однак практика показала, що структурний, функціональний і динамічний аспекти системного аналізу не дозволяють розкрити всієї специфіки і всіх особливостей тієї чи іншої соціальної системи. Наприклад, функціональні зв'язки всіх релігійних систем приблизно однакові, а ось результати їх функціонування можуть принципово відрізнятися. Це привело до розуміння необхідності врахування культурного контексту існування соціальних систем. Уявлення про систему як про деякою органічної цілісності не може бути повним без визначення соціальних цінностей і значень, на яких вона базується.[Черниш Ю. А. 2005р.]

Найбільш підходящим до даної задачі є соціокультурний підхід, засновником якого вважається П. А. Сорокін. Суть цього підходу сформульована ним наступним чином: «Структура соціокультурної взаємодії... має три аспекти, невіддільні один від одного: 1) особистість як суб'єкт взаємодії; 2) суспільство як сукупність взаємодіючих індивідів з його соціокультурними відносинами і процесами; 3) культура як сукупність значень, цінностей і норм, якими володіють взаємодіючі особи, і сукупність носіїв, які об'єктивують, соціалізуються і розкривають ці значення. Жоден з членів цієї нероздільної тріади не може існувати без двох інших»[Сорокин П.А.1992р.].

1.2. Основні концептуальні підходи дослідження процесу соціалізації особистості

Питання соціалізації індивіда – є надважливим на сьогоднішній день, адже ступінь інтеграції особистості в соціум по суті є частиною його соціалізації, тобто становлення особистісного соціально-культурного досвіду.

Поняття особистості у психології використовується в широкому і вузькому розумінні. У першому випадку особистість визначається як “сукупність психологічних якостей, що характеризують кожну людину. Термін “особистість” містить у собі такі поняття, як характер, темперамент і здібності” [Лукашевич, М. П. 1998р.]; “термін “особистість” охоплює, таким чином, ансамбль психологічної організації людського індивіда” [Мудрик, А. В. 2006р.]. Іноді особистості дають ще більш широке визначення, інтерпретуючи її як інтегровану організацію всіх пізнавальних, афективних і фізичних характеристик індивіда, що відрізняють його від інших людей.

Соціалізація людини – процес тривалий і дуже складний. З одного боку, будь-яке суспільство, що на кожному етапі свого розвитку виробляє певну систему соціальних і моральних цінностей, свої ідеали, норми і правила поведінки, перш за все зацікавлене в тому, щоб кожна людина, сприйнявши і засвоївши їх, змогла жити в цьому суспільстві, стати його повноцінним членом. З іншого боку, на формування особистості великий вплив мають різноманітні стихійні, спонтанні процеси, які відбуваються у навколишньому житті. Але результат є досить непередбачуваним, адже так звана суміш усіх суспільних норм і устоїв із спонтанними та стихійними факторами що впливають на процес соціалізації на виході можуть дати такий же спонтанний результат.

Концептуальні підходи до вивчення такого терміну як «соціалізація» з’явилися наприкінці XIX ст. в американській та французькій соціології, зокрема в роботах американського соціолога Ф.Гіддінгса та французького соціолога Г.Тарда . За Г. Тардом, основним процесом взаємодії свідомості окремої людини з існуючими віруваннями, переконаннями, розуміннями бажань і намірів, які породжені суспільством, є соціалізація. Учений зауважував, що головним механізмом соціалізації (входження людини у суспільство) є наслідування, що регулюється суспільством через систему освіти (навчання і виховання), сім’ю, громадську думку й інші соціальні інститути. Г.Тард у соціалі-

зації вбачав не лише стабілізуючий суспільний механізм і можливості забезпечення розвитку суспільства. Завдання освіти і виховання полягає у створенні передумов та умов для розвитку творчості людини, яка виникає в її індивідуальній свідомості як процес взаємодії людей у суспільстві [Тард, Г. 1902р.].

Ф.Гіддінгс у своїх поглядах спирався на праці Тарда, що дали змогу йому розвинути свою концепцію «соціалізації». Він наголошував, що соціалізація як процес розвитку соціальної природи чи характеру людини відбувається як у результаті стихійного впливу соціуму, так і завдяки впливам суспільства відповідно до «свідомих планів». Результатом соціалізації, вважав учений, має стати «плюралістична поведінка», яка забезпечує взаєморозуміння та комунікацію людей і відповідає запитам суспільства («соціальному розуму», під яким розуміється суспільна свідомість).

Наслідком поглядів Тарда та Гіддінгса є визначення, що було подане у Міжнародному словнику педагогічних термінів Г. Террі Пейджа, Дж. Томаса, А. Маршалла (1987 р.): «Соціалізація – це процес опанування ролей та очікуваної поведінки у відносинах із сім'єю, суспільством і розвиток задовільних зв'язків з іншими людьми» [Мудрик, А. В. 2006р]. Під соціальною роллю тоді розуміли модель соціальної поведінки, що формується соціальною позицією особистості у системі суспільних або міжособистісних відносин. Сама особистість – по суті є функцією сукупності соціальних ролей, які виконуються індивідом у суспільстві.

Не можна не пропустити автора теорії «дзеркального Я» і теорії малих груп, відомого соціолога Ч. Кулі, котрий вважав, що індивідуальне Я набуває соціальної якості в комунікаціях, у міжособистісному спілкуванні всередині первинної групи (сім'ї, групи ровесників, сусідської групи), тобто в процесі взаємодії індивідуальних і групових суб'єктів.

Дж. Мід надважливим поняттям у соціальній взаємодії вважав “міжіндивідуальну взаємодію” та доводив, у соціальному взаємозв’язку виростає свідомість кожної дитини, і залежить від ставлення дитини до значимих для неї людей. Вона вчиться відбирати найприйнятніші правила соціальної поведінки, виходячи з того, як реагують на її вчинки батьки та вчителі. Разом з тим у дитини розвивається здатність до рефлексії, формується активне ставлення до оточення. Дж. Мід, Е. Еріксон, К. Роджерс та інші вчені значну увагу приділяли феномену ідентичності, що формується в індивіда завдяки соціальним процесам, що у свою чергу детермінуються соціальною структурою. Вони вбачали завдання науки в осягненні культурного змісту суспільних феноменів, а не формування певних принципів, які б приносили користь суспільству. Ідеї вчених мали великий вплив на розробку концепцій соціалізації з точки зору суб’єктного підходу. У міжнародній десяти томній енциклопедії з питань виховання її автори – прихильники цього наукового підходу – відмітили, що останні дослідження характеризують соціалізацію як систему комунікативної взаємодії суспільства й індивіда.

Е. Еріксон, американський соціальний психолог автор еволюційної теорії соціалізації аналізує проблеми адаптивної соціалізації людини в еволюційному контексті [Эриксон, Э 1996р.]. Він вважає, що, індивід в дитинстві та дорослому віці зустрічається зі складними, іноді критичними ситуаціями, що закономірно виникають на його життєвому шляху і мають специфічний характер на кожному етапі. Успішно долаючи ці ситуації, індивід на певній стадії набуває нового соціального досвіду і переходить до чергової стадії. Якщо основна проблема не була вирішена, або ж вирішена лише частково, це буде нести негативний вплив на подальший розвиток та перехід до наступних стадій.

Австрійський науковець З. Фрейд, автор теорії психоаналізу, у своїх працях [Фрейд, З.] намагався довести існування конфлікту між біологічними потребами людини та культурними вимогами до неї з боку суспільства.

На його думку, розв'язання конфлікту, полягає в тому, що особистість змушена пригнічувати свої біологічно зумовлені сексуальні та агресивні наміри, оскільки цього потребують цивілізовані норми буття людини. Тобто за Фрейдом, процес соціалізації людини напряму залежить від її біологічних бажань.

Якщо звернутись до марксистських напрацювань, можна прослідкувати, що там процес соціалізації трактується зумовленою соціальною спадковістю, тобто для кожного покоління діє своя “соціальна програма”, у якій відтворюється стан матеріальної та духовної культури, суспільні відносини, соціальна структура і формуються відповідні типи особистостей.

Звичайно, не слід забувати про теорію соціальної поведінки П. Сорокіна, де він визначає поведінку людини і соціальної групи як сукупність, зумовлену рядом таких факторів, як біологічні, космічні, соціальні та психічні. «Поведінку людей і хід суспільного життя не можна пояснити за однієї умови. Ці явища надто складні, вони залежать від багатьох умов. Тому й пояснювати їх слід не за допомогою однієї умови, а багатьох умов і чинників» [Сорокин П. А. 1994р.]

Сучасний французький соціолог П. Бурдьє [Бурдьє П. 1995р.] дивився на процес вивчення процесу соціалізації не з таким однобічним підходом. Щоб виявити чинники, що сприяють збереженню соціальної структури, він розглядає буденні події у школі, сім'ї. Вчений зауважує, що у процесі формування особистості, закладається схильність діяти за стандартами або спиратися на інновації.. На основі емпіричних досліджень системи освіти, соціальної зумовленості суджень щодо художнього смаку П. Бурдьє доходить висновку про класовий характер освіти, культури, мистецтва. Проте класи, за його концепцією, на відміну від марксизму, відрізняються “стилем життя”, який виражає форму їх пристосування до існування в соціумі.

Висновки до першого розділу

Відповідно до поставлених завдань до першого розділу, ми зробили наступні висновки.

Ми розглянули релігію як соціалізуючий інститут суспільства, спираючись на наукові напрацювання таких соціологів як Е.Дюркгейм, Т.Парсонс, П.Сорокін, що внесли значний вклад у світову науку, присвятивши велику кількість своїх праць саме темі релігії і вивчали її впливи на суспільство як на макро- так і на макрорівні. Звичайно, можна впевнено стверджувати, що релігія виступає досить важливим ціннісноутворюючим фактором для будь якої групи суспільства та є важливою складовою будь-якої культури. Ми простежили інтерес соціології релігії, як галузевої соціології, саме до вивчення її впливу на суспільство, і проаналізували через порушену мною у цій роботі проблему релігії як важливого соціоформуючого фактору, що впливає формування цінностей студентської молоді в Україні.

Для того, щоб сформувати конкретне уявлення про вплив соціалізуючих факторів на суспільство і спроектувати їх відповідно на релігійне життя сучасної студентської молоді в Україні, ми ознайомилися із рядом основних концептуальних підходів, саме дослідження процесу соціалізації особистості. Нами було переглянуто ряд наукових робіт соціологів, філософів та психологів, починаючи з кінця 18 століття та закінчуючи сучасними роботами науковців із даної сфери.

Аналізуючи літературу, в якій порушуються питання обраної мною теми, ми прийшли до висновку, що релігія як соціальний інститут, має значний вплив на соціалізацію суспільства, розглянувши різні підходи до пояснення етапів соціалізації особистості в соціумі, ми зрозуміли, що поняття релігії та її впливу на інтеграцію особистості в соціум є досить гострим та актуальним на сьогоднішній день, тому ми будемо розглядати у наступних розділах нашої

роботи саме вплив релігійних факторів на соціалізацію такої соціальної групи, як сучасна українська студентська молодь.

Розділ 2. Релігія як соціокультурний фактор формування ціннісних орієнтацій студентської молоді

2.1. Розвиток та становище релігійних практик у сучасному українськ суспільстві

Зрозуміло, що релігія - феномен дуже консервативний і традиції в ньому мають досить вагоме значення. Проте, якщо релігія лишається незмінною, у той час коли життя суспільства і сама людина, її досвід стають іншими, відбувається відчуження релігії від того, чим живуть люди, від їхніх реальних інтересів і заборон.

Щоб подолати відчуження, в релігії повинні відбуватися певні компромісні зміни й корективи у доктринах, формах організації, методах діяльності тощо. Для позначення явищ такого порядку вживаються два поняття - секуляризація (зміни у взаємовідносинах релігії з суспільством) і модернізація (зміни в самій релігійній доктрині, покликані заохотити церкву "йти у ногу з часом"). Ці поняття тісно пов'язані й доповнюють одне одного.

Серед учених немає одностайності щодо розуміння причин секуляризації, її наслідків і перспектив релігії на майбутнє. Одні вважають секуляризацію органічним процесом, що веде до зменшення сфери впливу релігії та її подальшого зникнення.

Інші сприймають секуляризацію як видозміну релігії, обстоюють тезу, що на зміну віджилим формам релігії приходять нові, але релігія продовжує існувати, а секуляризація є нормальним, здоровим процесом, здатним посилити вплив релігії в її оновлених формах.

Сучасний розвиток релігійної сфери й затребуваність релігійних ідей і цінностей на рівні суспільної й індивідуальної свідомості свідчить про більшу обґрунтованість позицій останніх.

Т. Лукман був одним із перших соціологів релігії, хто дійшов висновку, що під тиском соціальних змін, які відбуваються в суспільстві, змінюються

лише форми прояву релігійності, в сучасному секуляризованому суспільстві людина створює свою власну "приватну" релігію, модернізуючи традиційне християнство, синкретично поєднуючи його з іншими релігійними традиціями. А при занепаді "церковно орієнтованої релігії" позацерковна релігійність може зберігатися і навіть зростати.

Згідно з теоріями Т. Лукмана, Т. Парсонса, Р. Белла, секуляризація не тотожна розриву з релігією (за Т. Парсонсом, "зниження церковної релігійності веде до виникнення нових форм релігії, що відповідає потребам людини, яка живе у сучасному суспільстві, до нових проявів релігійності"), оскільки людина продовжує шукати сенс свого існування з новими поглядами на світ і з новим світовідчуттям, коли вона бере на себе відповідальність за вирішення проблем, успіхи і невдачі, "процес секуляризації спричинює не ліквідацію самої релігії, а зміну її структури і ролі").

В загальному плані, за всіх часів, майже найголовнішим фактором, що підтримував релігійність був страх, необізнаність, розгубленість перед небезпеками, зараз же навпаки. Релігія є певною духовною практикою самомедитації, роздумів над буттям, залишком традицій минулих поколінь. На сьогоднішній день, вплив релігійних практик на особистість є досить суперечливим, адже з одного боку релігійна культура наголошує на дотриманні високих моральних норм, а з іншого боку нав'язує певну консервативність, проповідує покірність та смиренність, в деяких випадках навіть пробуджує певну агресивність віруючої сторони. Беручи до уваги нашу країну, можна сказати що за показником довіри громадян, церква продовжує отримувати одну з перших позицій, а церковні традиції залишаються важливими для віруючих(за статтею «Особливості релігійного і церковно-релігійного самовизначення громадян» 2018 року із дослідження центру Разумкова), тому можна казати що релігія, хоча й переживає не найкращі часи, так як прослідковується зростання тенденцій атеїзму, тримає досить непогану позицію по рівню довіри як до культури, так і до церкви.

Проблемою для практик сучаної релігійності є, як свідчать дослідження, явний брак кореляції між бурхливим зростанням декларованої релігійності і реальним станом суспільної моралі. Зростання частки тих, хто називає себе релігійною людиною, не приводить до відповідального піднесення суспільної моралі. Спробу пояснити, чому посилення релігійних інститутів і відродження релігійних практик не супроводжується одночасним піднесенням моралі, можна знайти в теорії позитивної і негативної релігійності та моральної поляризації П.Сорокіна. Дослідивши вплив національних, соціальних і політичних катастроф на релігійне й моральне життя індивідів і суспільства, він дійшов висновку, що катастрофи приводять не до відродження релігійності й морального піднесення і не до простого здичавіння, занепаду релігійності і моралі, а до морально-релігійної диференціації та поляризації відповідних популяцій[Докаш В. 2015]

2.2. Релігійна практика як фактор формування цінностей студентської молоді

Молодь – це соціальна група, що найбільш схильна до різноманітних соціальних змін, тому дуже цікавим є фактор впливу на них релігійних практик та релігії у цілому. З приходом 21 століття, прослідковуються різні тенденції в плані видозміни релігійних концепцій, виокремлення певних груп із своїми ознаками, цінностями. Якою б маргінальною не була саме студентська молодь, але все одно частина є віруючими, так як з дитинства їм прививають певні конфесійні традиції, притаманні саме релігії цієї соціальної групи. Я вважаю, що для розуміння процесу формування релігійних практик та релігійних орієнтацій молоді, важливим є розмежування двох форм релігійного самовизначення: перша постає внаслідок сімейного виховання і долучення до культурних надбань свого народу, друга – в процесі вторинної соціалізації, коли на

базі власного досвіду молода людина обирає релігію, яка відповідає її переконанням. Кажучи про моральні цінності та етичні правила, можна побачити їх існування навіть у людей які не мають сильного зв'язку з релігією, але кожен у суспільстві знає або чув основні релігійні заповіді, що просто проєктуються на повсякденні цінності у житті звичайної людини.

На мою думку, релігійна людина не може бути такою лише в церкві, а покидаючи її, забувати все, що з нею тут відбувалося. Її віра має втілитися в життєву поведінку, у форми її соціальної активності. Якщо релігійна мотивація, інтеріоризація релігійних цінностей відсутня, таку релігійність можна піддати сумніву. На думку відомого філософа І. Ільїна, “релігійність – це насамперед жива і щира воля до досконалості, а ця воля неминуче має захопити всю істоту людини і привести в рух усі сторони її душі, всі сфери її діяльності”

Релігійність постсоціалістичного суспільства як духовний феномен характеризується неоднорідністю, незавершеністю, неоднозначністю, поліфункціональністю та багатоконфесійністю (при домінуванні християнської традиції) та дисгармонійністю між кількісним піднесенням і невідповідним якісним наповненням. Релігійне світорозуміння, світовідчуття і світоставлення сучасного віруючого еволюціонує в бік абстрактизації і розмитості ідеї надприродного, етизації й етикетизації релігії, іморталізації релігійного світорозуміння, активного розвитку позаконфесійної і позацерковної релігійності, детрадиціоналізації релігійних постулатів, релігійного пристосовництва тощо. Релігійні практики у молоді зачіпають головним чином сферу духовного життя, виникає гостра необхідність набуття нових джерел формування у них моральних мотивів. Отже, в сучасних умовах проблема взаємовідносин меркантильного суспільства та релігії, використання духовного потенціалу релігії з метою поліпшення морально-психологічного клімату у підростаючого покоління та молоді є найбільш актуальною. Незважаючи на різну, найчастіше невисоку ступінь вираженості релігійних почуттів, поверхнєве знання основ віровчення і низьку культову активність, багато хто з молоді відносить себе до числа віруючих. І

цю обставину необхідно враховувати при організації і проведенні суспільно-просвітницької підготовки у колективах молоді. Виховання розглядається по-різному. Перш за все, під вихованням розуміють соціальне явище, пов'язане з передачею від покоління до покоління всієї накопиченої людської культури, досягнень у духовній і матеріальній сферах, як соціалізацію, входження людини в життя. Ця передача може здійснюватися різними шляхами, в тому числі стихійно, крім бажань вихователів і вихованців. У тих же випадках, коли передача накопиченого досвіду здійснюється спеціально, навмисно, цілеспрямовано, а не стихійно, цей процес стає педагогічним і є об'єктом і предметом педагогічної науки, одного з її розділів – теорії виховання. Разом з тим таке розуміння виховання все ж не повною мірою відображає його сутність як педагогічного процесу, не повністю відповідає потребам практики, ефективної організації та здійснення виховної роботи в сучасних умовах. Релігійні об'єднання в останні роки все частіше виступають як суб'єкт виховання молоді, що пояснюється зростанням у суспільстві інтересу до релігії, посиленням її впливу на масову свідомість людей. Слід визнати, що релігія впливає, перш за все, на духовний світ віруючих, їх моральні орієнтації і життєві установки, вони відчують моральну підтримку з її боку. Таким чином, у ряді випадків релігія виконує компенсаторну функцію, заспокоюючи і умиротворяючи людини, в чому проявляється психотерапевтичний ефект релігійного впливу.

2.3 Основні соціальні проблеми студентської молоді у релігійному контексті

Поняття «релігійність» несе у собі певне суб'єктивне засвоєння релігійних ідей, цінностей, норм та їх вплив на поведінку, життєдіяльність віруючих. Також релігійність розкривається як життєво-ціннісна орієнтація, певна здатність індивіда до реалізації релігійних установок. При аналізі проблем релігійності української студентської молоді, переді мною постає такий ряд актуа-

льних питань: релігійність молоді – це данина моді, традиції, віруванням батькам, спонтанний крок чи усвідомлений раціональний вибір? Це на мою думку і є тією ключовою проблемою, що має братись до уваги саме у дослідженнях релігійності та соціальних проблем у контексті релігії у сучасної студентської молоді.

Дана проблема у науковому полі окреслюється поняттям теорії раціонального вибору релігії. Переглянувши наукову роботу соціологині Бліхар М.П. [Бліхар М. П.], я прийшов до висновку, що значним впливом на проблему ідентифікації релігійності молоді є диференціація самостійних культурних та ціннісних сфер.

На мою думку, система цінностей сучасного молодого студента частково поєднана з релігійною орієнтацією. Проникнення релігійних цінностей до системи життєвих цінностей виникає, між іншим, з пошуку сенсу життя, що відбувається в процесі формування та дозрівання особистості. Прагнення студента до зрілості, до актуалізації усіх своїх можливостей, до щоразу повнішого існування, за А. Маслоу, пов'язане з релігійними ідеалами, які ставлять на найвищі позиції усі позитивні людські цінності. Система цінностей сповнює функцію чинника, який інтегрує різні функції особистості і водночас скерує активність особистості на реалізацію її головних цінностей, надає сенс життю [Яремко О.В.]

Період розвитку усвідомлення релігійності у часі дорослішання часто називається періодом релігійної автентичності (правдивості), індивідуально рефлексійної віри. У цьому часі згідно з Яремко О.В формується особиста та автономна релігійність. Правдивість релігійності цього періоду полягає у відповідності релігійної поведінки до внутрішніх ідеалів та принципів. Релігійні переконання та практики стають щораз більш справжніми, добровільними, оскільки щораз більше походять від самої людини, і вже не є лише формою пристосування до суспільних норм і переконань. Спостерігається тенденція

до втрати наївної віри та переходу до більш зрілої віри. Релігійність студентської молоді часто супроводжується спонтанністю та відкритістю, радикальною щирістю, вразливістю та безпосередністю. Розвиток релігійності молоді може характеризуватися сильним прагненням контакту з Богом, інколи навіть релігійним наверненням [Яремко О.В.].

Результати соціологічних досліджень свідчать, що за останні роки ставлення студентської молоді до релігії виявилось більш позитивним, толерантним. Відмічається зростання рейтингу релігії як культурно-історичної цінності українського народу. Це є особливо важливим у сучасних умовах різких змін у шкалі моральних та ціннісних орієнтацій молоді та й усього суспільства. Адже, як зазначає М. Боришевський, «ціннісні орієнтації є провідною якістю людини, що характеризують її як неповторну індивідуальність. Тому за ціннісними орієнтаціями можна визначити, яку позицію, місце займає особистість у соціальній структурі суспільства, які соціальні ролі виконує чи прагне виконувати» [Боришевський М. 1997р.]. Ціннісні орієнтації забезпечують стабільність особистості, визначеність і послідовність її поведінки, постійність у взаєминах людини з соціальним світом та іншими людьми. Для студентів, орієнтованих на групові цінності, характерними є комунікативність, емпатійність. Вони рідко вдаються до реакції уникнення та пригнічення в складних ситуаціях спілкування. Одним із аспектів соціально-молодіжної політики в Україні є релігійні вподобання молоді. Тому на здійснення соціально-молодіжної політики в сучасних умовах значно впливають релігійні традиції, які формують духовно-релігійну культуру молоді. Релігія, як культурно-історична самоцінність, у свідомості молоді відіграє важливу роль, а для більшості молоді України ставлення до неї стає більш шанобливим.

Необхідно зауважити, що співпраця органів державної влади з релігійними організаціями у вирішенні окремих соціальних проблем як молоді так і студентської молоді найбільш характерна для західних областей України.

Сфера діяльності молодіжних релігійних організацій в Україні постійно розширюється, а головною метою їх роботи є духовно-релігійне виховання молодого покоління та задоволення релігійних потреб молоді. Позитивним чинником у формуванні релігійної культури сучасної студентської молоді є її моральне оздоровлення, стримування негативного впливу суспільства на молоде покоління та найбільш важливе те, що вони рятують молодь від бездуховності. Релігійні організації здійснюють конкретну і дієву соціально-молодіжну політику, яка збігається із загальними засадами державної молодіжної політики [Перепелиця М. 2001 р.].

Також досить важливою проблемою хотілось би виділити проблему розвитку духовно-релігійних якостей сучасної української молоді, в особливості студентської молоді. Дана проблема також є дуже важливою і актуальною на даний час, адже наша країна займає досить високу позицію за показником самоідентифікації населення до того чи іншого віросповідання, навіть незважаючи на певну тенденцію атеїстичного виховання, що зумовилась багатьма факторами, і коли всіляко доводилася відсутність потреби в релігії, а сама релігія не виокремлюється чинником формування нормативів поведінки у суспільстві. Проблема розвитку духовно-релігійних цінностей стоїть дуже гостро на сьогоднішній день, адже частка сучасного релігійного населення України, в моєму випадку це студентська молодь, не отримує ніякого відповідного резонансу зі сторони держави а також зі сторони релігійних інституцій, поширюється несприйняття окремими категоріями чиновників позицій щодо залучення молоді до основ релігійного виховання, формування важливих якостей їх релігійної культури.

На думку Л. Генік, молодому поколінню слід передавати культурно-релігійний спадок пращурів, залучуючи молодь через викладання релігійних дисциплін в закладх освіти. [Генік Л. 2000р.] Звичайно, молодь має ознайомитись із основними положеннями релігійної моралі іще з дитинства, але я ду-

маю, що розглядаючи у вищих навчальних закладах релігійні питання у контексті їх майбутніх профільних спеціалізацій, викликатиме лише більший інтерес. Ці ідеї необхідно закласти в основу концепції виховання в Україні з урахуванням української ментальності. Йти до цього необхідно поступово, враховуючи реальний стан розв'язання цієї проблеми в сучасному суспільстві.

Звичайно, актуальною залишається саме важливість конструктивного вирішення проблеми формування духовно-релігійних якостей сучасної української молоді в процесі політичної соціалізації, звичайно підкреслюючи дану проблему недостатнім висвітленням даної проблеми на рівні теорії і практики сучасного формування молодіжної політики держави.

2.4 Вплив релігії на соціальну інтеграцію студентської молоді в сучасний соціум.

Вплив релігії на суспільство визнавався і досліджувався впродовж усього розвитку соціологічної думки. Так званий «батько» соціології О. Конт вважав, що церква є однією із базисних складових суспільства, яка дозволяє підтримувати всезагальний консенсус. Крім того, релігійний світогляд панував упродовж усього людського існування, формуючи основу тогочасного соціального порядку. Карл Маркс також досліджував взаємозв'язок релігії і суспільства. Незважаючи на те, що релігія, на його думку, є феноменом суто соціального походження, вона перетворилась на об'єктивний фактор, який виконує суттєву роль у житті соціуму, а саме узаконює або критикує існуючий лад речей. На думку Е. Дюркгейма та Б. Маліновського, релігія – забезпечує солідарність суспільства. М. Вебер досліджував вплив релігії на основні підсистеми соціуму [Гараджа В.И 1996 р.]. Роботи названих науковців стали базисом соціології релігії та відзначили суттєву роль релігії у формуванні та функціонуванні суспільства, а саме в інтеграції особистості в соціум.

Вплив релігії на соціальну організацію є цілком закономірним. Проектуючи вище сказане мною, на таку соціальну групу, як сучасна студентська молодь в Україні, можна сказати, що на сьогоднішній день, релігія в основному зачіпає сферу духовного життя, внаслідок чого, відбувається проблема гострої необхідності набуття нових джерел формування у молоді моральних мотивів. Отже, в сучасних умовах проблема взаємовідносин меркантильного суспільства та релігії, використання духовного потенціалу релігії з метою поліпшення морально-психологічного клімату у підростаючого покоління та молоді є найбільш актуальною. Незважаючи на різну, найчастіше невисокий ступінь вираженості релігійних почуттів, поверхнєве знання основ віровчення і низьку культову активність, багато хто з молоді відносить себе до числа віруючих. І цю обставину необхідно враховувати при організації і проведенні суспільно-просвітницької підготовки у колективах молоді. Виховання розглядається по-різному. Перш за все, під вихованням розуміють соціальне явище, пов'язане з передачею від покоління до покоління всієї накопиченої людської культури, досягнень у духовній і матеріальній сферах, як соціалізацію, входження людини в життя. Ця передача може здійснюватися різними шляхами, в тому числі стихійно, крім бажань вихователів і вихованців. У тих же випадках, коли передача накопиченого досвіду здійснюється спеціально, навмисно, цілеспрямовано, а не стихійно, цей процес стає педагогічним і є об'єктом і предметом педагогічної науки, одного з її розділів – теорії виховання.

Вплив реалізації віросповідними спільнотами соціального потенціалу на сучасну українську студентську молодь спричинений рядом факторів, серед яких: живучість радянських ідеологем у масовій свідомості, а відповідно поширення цих ідей серед різних соціальних груп, що зачіпає і обрану мною студентську молодь. Важливим фактором впливу є також відносно повільна адаптація конфесій до нових соціальних реалій, недостатня увага з боку органів управління, байдужість влади до вирішення проблем соціально незахищених

верств населення та комерційна складова церковних установ, що певним чином викликає недовіру до релігії в цілому, та вказує на недосконалість в існуванні соціального інституту релігії.

В сучасних українських реаліях, наше суспільство є дуже обмеженим за охопленням віруючих, тут грає значну роль фактор ідентифікації індивіда до певної релігійної течії, адже, як показує практика, більшість віруючих належить до певної церкви лише формально, маючи дуже обмежений контакт із нею, хоч і визнають свою належність до релігійної конфесії, але майже не мають контакту із духовними центрами. І також, варто зазначити, що більшість віруючих мало прислухаються до трансльованих церквою ідей, думок та порад.

Водночас потрібно відмітити, що очевидна слабкість релігійного базису соціальної інтеграції не є абсолютною, і має місце переважно в звичайних умовах. Проте в умовах кризи, зокрема в умовах, які сприймаються як загроза своїй релігії, або своїй національній ідентичності, інтегративний потенціал релігійних організацій може помітно актуалізуватися. [Парашевін М. 2016р.]

Висновки до другого розділу

Відповідно до поставлених завдань до другого розділу, ми зробили наступні висновки.

Ми розглянули як відбувається розвиток та яким є становище релігійних практик у сучасному суспільстві, використовуючи конкретні приклади саме українського суспільства. Далі ми розглянули релігійну практику як цінність студентської молоді і нами було встановлено, що поняття релігійна практика – відображає певну соціальну форму об'єктивації релігійної свідомості, реалізацію релігійної віри в діях соціальної групи або окремих індивідів, являє собою культову систему канонічних обрядів, що символізують певні ідеї, ідеали. Це змістовно дає нам можливість розглядати релігію як діяльність

яка формує ціннісні орієнтації студентської молоді - тому що – молодь, можна сказати, перебуває у постійному зв'язку із елементами своєї культури, на формування якої впливають саме традиційні релігійні практики, що є прийнятими у суспільстві де існує молодь.

Звичайно, розглядаючи питання релігійних практик та цінностей, ми не могли оминати проблемні сторони, тому розглянули основні проблеми сучасних молодих українських студентів у релігійному контексті.

Вищерозглянуті нами питання, спонукали мене до виокремлення підсумовуючого підрозділу, де ми прослідкували вплив релігії на соціальну інтеграцію студентської молоді в сучасний соціум.

Як висновок, ми можемо сказати, що шукаючи моральних принципів у сучасному посттоталітарному суспільстві, дедалі частіше молоді люди, які тільки починають свій самостійний шлях, звертаються до релігії. Але нами була прослідкована певна тенденція до розбіжності релігійних поглядів студентської молоді, а також можна вказати що існує певна моральна прірва у вихованні дітей і молоді, що була зумовлена руйнацією духовних основ життя людини в радянському суспільстві та певними кризовими явищами у суспільному та економічному житті сучасної України. Це само собою, має прямий вплив на молодіжне середовище, що постає перед проблемою усвідомлення релігійності особистістю і на виході дає абсолютно непередбачуваний результат в плані розвитку духовно-релігійних якостей сучасної української молоді. Звичайно слід також зазначити недостатню увагу питанню релігійної освіти з боку держави, наслідком чого також можна вважати ряд деструктивних процесів відчуження молоді від моралі, духовності та традицій.

Розділ 3. Дослідження релігійної соціалізації студентської молоді в сучасному українському суспільстві

3.1 Визначення методології дослідження

Мета дослідження: виявлення факторів релігійної соціалізації студентської молоді в сучасному українському суспільстві, на прикладі студентів освітніх організацій вищої освіти КНУ ім.Т.Шевченка

Об'єкт дослідження: релігійна соціалізація студентської молоді в сучасному українському суспільстві

Предмет дослідження: соціальні чинники, що впливають на формування та розвиток ціннісних орієнтацій студентської молоді під впливом релігії.

Завдання дослідження:

- Визначити соціальні фактори, що впливають на формування та розвиток ціннісних орієнтацій студентської молоді під впливом релігії.
- Виявити рівень релігійної свідомості та соціалізації студентської молоді в сучасному українському суспільстві, на прикладі студентів освітніх організацій вищої освіти КНУ ім.Т.Шевченка

Гіпотези:

1. Рівень залученості сучасної української студентської молоді до релігійного життя є досить невеликим.
2. Оточуюче середовище напрями впливає на релігійну самоідентифікацію сучасної студентської молоді в Україні
3. Релігійне виховання впливає на формування ціннісних орієнтацій студентської молоді в сучасному українському суспільстві
4. Процеси інтеграції української студентської молоді в сучасний соціум відбуваються відповідно процесів духовно-релігійного розвитку особистості

5. Духовно-релігійне становлення сучасного українського студента залежить від факторів соціокультурного виховання з дитинства

Обґрунтування методу. Згідно з обраною темою, найбільш доцільним є використання кількісних методів збору інформації. Такий висновок можна зробити з наступного:

- Мета мого дослідження передбачає отримання інформації від великої кількості респондентів, чого не можливо досягти користуючись якісною методологією.
- Отримані результати дослідження мають бути максимально достовірні, адже метою дослідження є не аналіз установок і мотивів респондентів, а опис ситуації, що склалась в конкретний момент часу.
- Забезпечення об'єктивності, що є дуже важливим для описових досліджень мого плану, має супроводжуватись результатами, що мають бути проаналізовані шляхом використання статистичних методів. Це дозволить уникнути суб'єктивного фактору, який може бути присутнім саме в якісних дослідженнях, де сильний вплив на результат має власне особистісні якості дослідника, тому це і зумовило обрання мною використання кількісних методів збору інформації.

У даному дослідженні доцільно використовувати метод онлайн-опитування, тому що:

1. Інтернет-опитування значно прискорюють збір даних, оскільки не вимагають наявності великого штату інтерв'юєрів і операторів, що, у свою чергу, зменшує собівартість дослідження.
2. Простота та зручність проходження анкети, респондент має змогу проходження анкети в будь-який вільний для себе час, користуючись лише смартфоном або комп'ютером із доступом до інтернету.

3. Перевага методу онлайн опитування у можливості отримання додаткової інформації про проходження опитування респондентом, змога відслідкувати час проходження опитування, а також змога відслідковування побічних програм, що впливатимуть на валідність результатів.
4. Ключова аудиторія мого дослідження – студенти, активні користувачі гаджетів та мережі Інтернет, що в разі спрощує доступ до опитування як з їхньої сторони, так і до швидкого отримання його результатів з моєї.
5. Згідно із ситуацією, що зараз відбувається у світі, а саме пандемією коронавірусу, даний метод є найбільш доцільним і безпечним, адже він не потребує реального контакту із респондентом і дає змогу охопити дистанційно досить широку аудиторію.

Інструментарієм дослідження виступила онлайн анкета.

Обґрунтування вибірки: Відповідно до мети нашого дослідження, був обраний одношаблевий сфокусований тип вибірки з ймовірнісним відбором.

Студенти КНУ, склали генеральну сукупність дослідження, орієнтовно це 170 респондентів . Респондентами будуть переважно молоді люди віком 17-25 років. Вибірка буде здійснена випадковим чином.

3.2 Інтерпретація результатів дослідження

Аналітичний огляд соціологічної наукової літератури показав, що по-перше, студентська молодь виступає одним з головних стратегічних ресурсів нашої держави, одним із основних рушійних факторів змін та адаптації суспільства до сучасних тенденцій його розвитку, а також, варто відзначити, що розгляд актуальних соціальних проблем, вивчаючи дані проблеми через таку соціальну групу, як студентська молодь є надважливим задля виявлення чинників впливу інтеграції сучасної особистості в суспільство.

По-друге, сучасна студентська молодь є активним об'єктом різних досліджень, що спрямовані на вивчення соціальної сфери, та впливу на неї побічних чинників на макро- та мікрорівні. Варто зазначити, що студентська молодь не зазнає значної підтримки сфер молодіжного життя з боку держави, хоча й виступає його активним актором.

По-третє, релігійне питання в сучасному суспільстві стоїть досить гостро на даний момент, а соціальне життя молоді включає себе становлення молоді людини як особистості, в цьому віці починає прослідковуватись перша максимально самостійна взаємодія індивіда із суспільством. Згідно із цим може виникати ряд досить важливих проблем, що має вирішуватись на як на державному так і на громадському рівнях. В цілому ряд цих проблем можна пов'язати в першу чергу зі зміною ціннісно-моральних орієнтирів у молодіжному середовищі, а також з наступанням у студентській молоді етапу самовизначення в житті. Тому, питання релігійної соціалізації студентської молоді, повинне виноситись на обговорення та вивчатись постійно, щоб мати змогу відслідковувати тенденції розвитку молодих студентів у даному контексті.

Сьогодні, я прослідкував велику зацікавленість науковцями проблемами соціалізації особистості у суспільстві, а також впливу релігійного соціального інституту як на молодь, так і зокрема на студентську молодь.

З метою виявлення релігійної свідомості та соціалізації студентської молоді в сучасному українському суспільстві і визначення соціальних факторів, що впливають на формування та розвиток ціннісних орієнтацій студентської молоді під впливом релігії мною була розроблена анкета, яка включає 14 питань з питанням-фільтром на початку, щоб відсіяти громадян респондентів, що не є студентами. Для проведення дослідження анкета була поширена у різні групи серед студентів КНУ.

Результати дослідження:

В опитуванні брали участь молоді студенти віком від 17 до 25 років, з університету ім. Т.Шевченка які були затверджені в дослідженні.

На основі мого дослідження можна виділити такі результати:

Участь в опитуванні взяли студенти факультетів ФІТ, Юридичного, Економічного та Соціології.

На основі результатів мого дослідження, можна сказати, що виявлення факторів релігійної соціалізації студентської молоді в сучасному українському суспільстві, на прикладі студентів освітніх організацій вищої освіти КНУ ім.Т.Шевченка є досить непротим процесом. Виявлення залученості сучасної української студентської молоді до релігійного життя підтвердило мою гіпотезу №1, так як на виході лише 17% вважають себе залученими до релігійного життя і 23% частково.

Гіпотеза №2 була перевірена завдяки запитанням про вплив оточуючого середовища на респондента і наявності в оточуючому середовищі респондента людей, що живуть релігійним життям. В даному випадку відповіді були в своїй більшості підтверджуючими, 73% респондентів зазначили що мають почуття впливу середовища на особистісний розвиток та становлення та 68% респондентів зазначили, що мають в оточенні людей, що живуть відповідно релігійним канонам.

Гіпотеза №3 дала неоднозначний результат, адже 38% вважають досвід релігійного виховання одним із багатьох неосновних аспектів впливу на духовно-культурний розвиток, незважаючи на ситуацію, в котрій респондент залучався до цього виховання.

Гіпотеза №4 також мала невеликий резонанс, адже лише 26% вважають релігію прямим або частковим фактором впливу на залучення до соціального життя в цілому, та 22% вважають важливою/частково важливою роль релігійного виховання в становленні особистісних духовно-моральних норм, відповідно до норм сучасного суспільства.

Гіпотеза №5 про залежність духовно-релігійного становлення сучасної молоді людини від факторів соціокультурного виховання з дитинства більшою мірою підтвердилась, 82% респондентів вважають, що виховання з дитячих років вплинуло на становлення духовно-релігійних цінностей. В данному випадку лише 3% з усіх опитаних дали повністю негативну відповідь.

Рекомендації

Звичайно, інтерпретація результатів мого міні-дослідження на усю студентську молодь України буде досить не коректною, тому я можу зробити наступні висновки та розробити такі рекомендації. Звичайно, з одного боку релігійне питання є надважливим, задля забезпечення злагодженого функціонування усіх соціальних інститутів, але з другого боку держава не виявляє ніякої чітко вираженої позиції саме до питання релігійної соціалізації студентської молоді. Я вважаю, що привернення уваги до даного питання із боку держави, могло би взагалі зміни результати мого дослідження, адже релігійне виховання, могло б дати значний вплив на формування ціннісно-культурних орієнтацій студента, навіть не ідентифікуючи себе до конкретної віри. Дуже велика кількість респондентів вказала на непотрібність та не цікавість до залучення вивчення основ релігійних наук, тобто дане питання є також досить важливою проблемою на сьогоднішній день. Метою мого дослідження було виявлення релігійних факторів, що впливають на соціальне формування особистості в сучасному суспільстві, і варто зазначити, що більшою мірою на становлення духовно-релігійної складової сучасної людини мають значний вплив оточуюче соціальне середовище та норми та установи, що прививаються індивіду із дитячого виховання. На мою думку, слід звернути увагу саме на розробку досліджень щодо залучення до дитячого виховання чітко сформованих морально-нормативних принципів, поєднуючи їх із релігійно-

виховною складовою і максимально адаптувати їх задля усвідомлення дитиною, та отримання на кінцевих стадіях формування особистості позитивного результату.

Варто зазначити, що досить невелика кількість людей, виходячи з мого дослідження, вважає, що релігія не має прямого фактору впливу на соціальне життя, тому, я вважаю, що потрібно приділити також значну частину досліджень саме даному питанню, адже це може бути виграшним варіантом як для держави, коли з історичної точки зору релігія є основною опорою соціального життя держави, так і для суспільства, котре буде прогресувати, але не віддалятися від соціальних традицій та звичаїв своїх пращурів, а також залучати регулятивну морально-ціннісну функцію до життя соціуму.

На мою думку, потрібно розвивати релігійні практики у суспільстві і саме у студентської молоді, адже беручи досвід країн західної Європи, можна прослідкувати тенденцію розвитку взаємодії релігії і суспільства, залучення релігійних установ до різних молодіжних заходів, тим самим виконуючи функцію соціалізації молодіжних студентів в суспільство, у нас же на жаль, прослідковується лише тенденція стагнації даної сфери співпраці.

Висновки

Відповідно до мети дипломної роботи, ми зробили наступні висновки.

З наукової точки зору, духовна культура виступає механізмом передачі нагромаджених суспільством цінностей і традицій, охоплює сферу духовного виробництва, куди входять такі форми суспільної свідомості, як філософія, мистецтво, політика, право, етика, наука, в тому числі і релігія.

З приходом 21 століття, прослідковуються різні тенденції в плані видозміни релігійних концепцій, виокремлення певних груп із своїми ознаками, цінностями. Якою б маргінальною не була саме студентська молодь, але все одно частина є віруючими, так як з дитинства їм прививають певні конфесійні традиції, притаманні саме релігії цієї соціальної групи. Розглядаючи приклад студентської молоді на теренах пострадянського простору, в моєму випадку у сучасній Україні, можна казати, що більшість досить релігійними, а із досліджень соціолога-релігієзнавця П.Косухи можна сказати, що в усіх без винятку вікових групах цінність віри в Бога поступово, але неухильно зростає.

Кажучи про моральні цінності та етичні правила, можна побачити їх існування навіть у людей які не мають сильного зв'язку з релігією, але кожен у суспільстві знає або чув основні релігійні заповіді, що просто проєктуються на морально-етичні норми у повсякденному житті.

Нами було проаналізоване теоретичне підґрунтя, де чітко були визначені межі релігії як соціалізуючого інституту, ми зрозуміли його функції та їх прояви в сучасному суспільстві, а також зупинили свою увагу на основних концептуальних поняттях соціалізації особистості, що трактувалися відомими науковцями, соціологами, психологами, філософами.

Також нами було вирішено розкрити проблему, порушену в темі роботи, через визначення релігійних практик, як суспільства, так і окремої його групи - студентської молоді. Там ми вирішили дослідити прояв молоддю, релігійних практик, що притаманні саме цій групі, адже у дослідженнях науковців, можна бачити статистичні дані, що кажуть про зростаючу тенденцію долучення до релігії, прийняття віри, уже з віком, тобто у більш старшому віці. В нашій країні рівень прийняття церкви серед студентської молоді є досить таки високим, навіть не зважаючи на результати мого дослідження, де результати не зовсім однозначні, адже його не можна проектувати на усю студентську молодь нашої країни.

Важливим для нас питанням було визначити основні проблеми студентської молоді у релігійному контексті, адже над їх проявами слід працювати і вирішувати проблемні ситуації. На основі основних проблем, та аналізу нами впливу релігії на соціальну інтеграцію студентської молоді в сучасний соціум ми почали переходити до етапу дослідження, на основі якого був складений ряд рекомендацій та висновків.

Вибір даної теми був обумовлений нашим інтересом до вивчення релігії ще з маленьких років, а оскільки я, як дослідник сам є частиною такої соціальної групи як студентська молодь, мені легше було усвідомлювати напрями роботи і дослідження порушеної у даній роботі проблематики, за статистичними даними збірки досліджень сучасних науковців, релігійні пошуки сучасної молоді України, іще перебувають у динамічному русі, будучи у прямо пропорційній залежності від релігійної атмосфери чи аури всього українського суспільства. А реаліями нашого суспільства на сьогоднішній день, є досить високий рівень релігійності населення в Україні, саме тому я спробував спроектувати питання релігії, в моєму випадку релігійної соціалізації на студентську молодь в сучасному українському суспільстві.

Список використаних джерел

1. Белла Р. Релігія як символічна модель, що формує людський досвід // Релігія і суспільство / Упоряд. В. І. Гараджа, Д. Е. Руткевич. М., 1996 р. ст. 192.
2. Бліхар М. П. дисертація «Духовні цінності студентської молоді в сучасному українському суспільстві»
3. Боришевський М. Духовні цінності в становленні особистості громадянина // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 44.
4. Бурдые П. Структуры практики / П. Бурдые // Современная социальная теория. – Новосибирск, 1995. – С. 16–32.
5. Гараджа В.И. Социология религии / Гараджа В.И. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 239 с.
6. Геник Л. Релігійно-моральне виховання в навчальних закладах Східної Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. – Івано-Франківськ, 2000.
7. Докаш В. наукова стаття «РЕЛІГІЙНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: СУСПІЛЬНІ ВИМІРИ І ФАКТОРИ ЗМІН» 2015р.
8. Эриксон, Э. Идентичность : юность и кризис / Эрик Эриксон. – М. : Изд. группа “Прогресс”, 1996. – 344 с.
9. Лукашевич, М. П. Соціалізація. Виховні механізми і технології : навч.-метод. посіб. // Микола Павлович Лукашевич. – К. : ІЗМН. 1998. – с. 197
10. Мітрохін Л. Н. Релігія і культура. М., 2000 р. ст. 198.
11. Мудрик, А. В. Социализация человека : учеб. пособ. [для студ. вузов, обучающихся по спец. 050711 (031300) – Социальная педагогика] / Анатолий Викторович Мудрик. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Академия, 2006. – 304 с. – Библиогр. : в конце глав. – (Высшее профессиональное образование). с. 23, с. 48
12. Паращевін М. Релігія в Україні: траєкторія інституційних змін [монографія] / Максим Паращевін. – Київ : Ін-т соціології НАН України, 2017. – 305 с

- 13.Перепелиця М. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект). – К, 2001. – 242 с
14. Резнік Ю. М. Введення в соціальну теорію: Загальна системологія. М.: 2003 р.
- 15.Сорокин П.А. Человек, цивилизация, общество. М.: 1992 р. ст. 218
- 16.Сорокин П. А. Общедоступный учебник социологии. Статьи разных лет / Питирим Александрович Сорокин. – М. : Наука, 1994. – 73 с
- 17.Тард, Г. Социальные этюды / Габриель Тард. – СПб., 1902. – С. VI–XI
- 18.Фрейд, З. Избранное : в 2 кн. / Зигмунд Фрейд. – М. : Изд-во “Московский рабочий” ; “Вся Москва”, 1990. – Кн. 1. – 1990. – 160 с. ; Кн. 2. – 1990 – 76 с.
- 19.Черниш Ю. А. Релігія як інститут соціалізації жур. «Трибуна молодых ученых» 2005р.
- 20.Яремко О.В. Соціально–психологічні особливості релігійності студентів

Додатки

Додаток 1

Анкета

1. Чи є Ви студентом на момент проходження анкети?

А) Так

Б) Ні (дякуємо за увагу, ваша участь у дослідженні завершена)

2. Ваша стать?

А) Жіноча

Б) Чоловіча

В) Не визначився

3. Ваш факультет / інститут: _____

4. Вкажіть Ваше ставлення до релігії

А) віруючий, вважаю релігію важливим аспектом в житті

Б) не віруючий, але все-одно вважаю релігію важливим аспектом в житті

В) не віруючий, вважаю, що релігія безкорисний аспект в житті

Г) важко відповісти

5. Чи вважаєте Ви себе залученим до релігійного життя?

А) Так

Б) Скоріше так, ніж ні

В) Скоріше ні, ніж так

Г) Ні

Д) Важко відповісти

6. Чи мали Ви досвід релігійного виховання?

А) Так, вдома

- Б) Так, в закладах освіти
- В) Самоосвіта
- Г) Ні(перейти до питання №8)

7. Як Ви оцінюєте досвід релігійного виховання, а саме його вплив на ваш духовно-культурний розвиток?

- А) Вважаю релігію одним із основних аспектів впливу на духовно-культурний розвиток
- Б) Вважаю релігію одним із багатьох неосновних аспектів впливу на духовно-культурний розвиток
- В) Вважаю релігію незначним аспектом впливу на духовно-культурний розвиток
- Г) Не вважаю релігію аспектом впливу на духовно-культурний розвиток

8. Чи згодні Ви із твердженням, що релігійне виховання впливає на формування морально-ціннісних норм у особистості?

- А) Так, повністю згоден
- Б) Скоріше згоден, ніж не згоден
- В) Скоріше не згоден, ніж згоден
- Г) Ні, не згоден
- Д) Важко відповісти

9. Чи прослідковуєте Ви вплив оточення на формування ваших життєвих інтересів та цінностей?

- А) Так
- Б) Скоріше так, ніж ні

- В) Скоріше ні, ніж так
- Г) Ні
- Д) Важко відповісти

10. Чи оточують Вас люди, що живуть за релігійними канонами?

- А) Так
- Б) Ні
- В) Важко відповісти

11. Чи вважаєте Ви, що виховання з дитячих років вплинуло на становлення Ваших духовно-релігійних цінностей?

- А) Так, безперечно
- Б) Скоріше вплинуло, ніж не вплинуло
- В) Скоріше вплинуло, ніж не вплинуло
- Г) Ні, не вплинуло взагалі

12. Чи вважаєте Ви релігію фактором впливу на ваше залучення до соціального життя в цілому?

- А) Так
- Б) Скоріше так, ніж ні
- В) Скоріше ні, ніж так
- Г) Ні
- Д) Важко відповісти

13. Чи вважаєте Ви важливою роль релігійного виховання в становленні особистісних духовно-моральних норм, відповідно до норм сучасного суспільства?

- А) Так

- Б) Скоріше так, ніж ні
- В) Скоріше ні, ніж так
- Г) Ні
- Д) Важко відповісти

14. Для чого, на Ваш погляд, потрібно залучати студентську молодь до вивчення основ релігійних наук?

- А) Для отримання цінних теоретично-практичних релігійних установок і використання їх у соціальному житті
- Б) Для загального розвитку
- В) Вважаю, що не потрібно